

Mehmed AKŠAMIJA, *Pismo* (Sarajevo: Centar za dijalog - Ve-satijja Islamske zajednice u BiH; 2017.)

U ovom slučaju predugo bi bilo samo nabrojiti sve autore i naslove članaka, dokumenata i ostalog što je u knjizi skupljeno. Ovo je svojevrsna *miscellanea*. Knjiga objavljuje pisma poljskih biskupa njemačkim biskupima na kraju II. vatikanskog sabora 1965., odgovor njemačkih biskupa, što su bili prvi kontakti, i to crkveni, a ne politički između Poljske i Njemačke tek 20 godina nakon II. svjetskog rata. Također donosi i govore prigodom 50. obljetnice tih pisama. Govorili su predsjednici Poljske Andrzej Duda i Njemačke Joachim Gauck te tadašnji reisu-l-ulema Islamske zajednice BiH efendija dr. Mustafa Cerić. Autor, slikar akademik Mehmed Akšamija, materijal je skupio i bogato ga umjetnički ilustrirao tako da se doima kao umjetnička monografija. Uz spomenuto monografija donosi pet recenzija, pa dva duga članka prof. dr. Mate Zovkića i dr. Ekrema Tučkovića. Sve je to začinjeno objavljivanjem na šest jezika svega ili djelomičnog sadržaja knjige. Teško je i obuhvatiti, a kamoli sve to i kratko prezentirati.

Valja kazati da knjiga nudi brojne mogućnosti za osvrte i ko-

mentare, asocijacije i glose. Autor je proporcionalno dosta prostora posvetio biografiji i stavovima bivšeg reisu-l-uleme (5.8.1996.) dr. Mustafe Cerića, tako da se nekad doima da je to knjiga posvećena dr. Ceriću. Ipak je dužnost i funkcija reisu-l-uleme glavna i ona je drugi, ako ne i prvi junak ove knjige. Funkcija se definira kao položaj u službi, djelatnost, djelovanje, uloga, zadatak. A matematička funkcija izražava zavisnost između dviju veličina, jedne, koja je zadana (nezavisna varijabla ili argument funkcije), i druge, koja se dobiva (zavisna varijabla ili vrijednost funkcije). Bez funkcije reisa ne bi dr. Cerić bio to što jest, niti bi bilo ove knjige. I to pokazuje kako su funkcije važne i kako od ljudi mogu činiti velike i važne ljude. Služba garantira određenu važnost, ali ne automatski i veličinu jer je važno i kako netko obavlja svoju službu. Funkcije ili službe izraz su društvenosti čovjeka, čovjek je pojedinac, in-dividuum (ne-djeljiv), važan, ali je istodobno i biće zajednice, *zoon politikon, ens sociale*. Veliki švicarski teolog Hans Urs von Balthasar (1905.-1988.) napisao je da čovjek postaje osoba, tj. čovjek u punom smislu riječi, tek sa službom, tj. društvenom ulogom ili drukčije rečeno: s misijom u društvu i svijetu. Mi ćemo se tako u ovoj recenziji najviše i posvetiti idejama iz pisma dr. Cerića jer je to za nas ovdje i aktualnije.

Dobro započinjte bivši reis Cerić svoje *Pismo* evropskim biskupima s podsjećanjem da je prvo zabilježeno ubojstvo među braćom kad je Kain ubio Abela, te zato krvno srodstvo nije garancija za dobre odnose. Tako nije bilo ni dobro iskustvo ideološkog jugoslavenskog „bratstva i jedinstva“ jer smo i mi mnogi iskusili njegove gorke plodove. Da je bilo tako iskreno i da je zaživjelo, ne bi mogao biti onakav krvav rat. Bolje je i pravednije rješenje prijateljstvo i zajedništvo. Prijatelje se bira, prijateljstvo podrazumijeva da se ljudi slažu u mnogim bitnim pitanjima, da se uvažavaju, da se pomažu i da ne zavide jedan drugome. Jedinstvo je po sebi dobro, međutim, može biti nametnuto silom, može biti neprirrodno, može ograničavati rast jednog pokraj drugog, pojedinca i zajednice, naroda. Zajedništvo (*koinonia*) podrazumijeva da su ljudi slobodno udruženi, da se cijene. Uz mnoge druge lijepo je napisao o prijateljstvu libanonski književnik Khalil Gibran koji povezuje kršćansku i islamsku kulturu i duhovnu baštinu:

Vaš je prijatelj odgovor na potrebe vaše
 On je njiva koju zasijavate s ljubavlju,
 i koju žanjete sa zahvalnošću.
 On je vaše kućište i ognjište vaše,
 jer vi mu dolazite gladni,
 a i da potražite od njega uspokoj-

jenje. (O prijateljstvu iz *Proroka*)

Reis na primjeru Isusa zaključuje: „Ljubav prijatelja može biti jača i od ljubavi braće po krvi“ (232). Nalazi i jedan primjer iz povijesti te navodi kako su prve muslimane progonila njihova braća, a utočište i zaštitu im je pružio kršćanski kralj Abesinije Negus (danas uglavnom Etiopija i Eritreja, to je carstvo jedno od najdugovječnijih, trajalo od 1137. godine sve do 1974., kad je u vojnom udaru svrgnut posljednji car Haile Selasije). Citira i Kur'an časni: „Zasigurno ćeš shvatiti da su (vam) najbliži prijatelji oni koji vjeruju i koji kažu: 'Mi smo kršćani, zato što među njima ima svećenika i monaha. I zato što nisu oholi'“ (K 5:28).

Dobro efendija Cerić veli da nije dovoljno samo znanje nego treba i dobra volja za dobre odnose među ljudima i među različitim vjernicima (dr. Cerić je doktorirao o velikom islamskom teologu Al-Maturidiju koji se između ostalog bavio i pitanjem odnosa Božje i ljudske volje). Znanje može biti vrlo hladno, znanje nadima, znanje može omogućavati više zla, stoga je uz znanje potrebna i dobrotu i dobra volja. Samo se Istinom i Ljubavlju može dobro i pravilno letjeti, rekao bi sv. Efreem Sirijski (molimo za Siriju), ili što veli Isus treba istinovati u ljubavi. Znanost koja će ljudima pomagati da napredu-

ju u svakodnevnom životu i u tehnici, ali i znanost koja će pomagati ljudima da budu bolji prema onoj Francisa Bacona: „Od znanosti se ne smije očekivati takav uspjeh poradi kojega bismo zaboravili svoje moralno stanje“.

Dr. Cerić piše: „Mi prihvatamo vas i želimo da vi prihvatite nas“ bez straha i predrasuda (234). Ovdje se radi o prihvatanju različitosti između islama i zapadnih vrednota koje su izrasle iz kršćanstva. Različitost je često izvor nesporazuma, svađa, ali je nerazumno buniti se i ne prihvaćati različitosti jer su one prirodna pojava, a za vjernike također Božje davanje. Zagonetno je i nedokučivo ljudskom redovnom razumu kako ljude više razdvaja manje od 5 % razlika među njima nego što ih spaja 95 % zajedničkog. Generalno treba tražiti i isticati zajedničko i pozitivno kod svakoga i u svemu ne zatvarajući oči pred problemima i pred nedostacima. Inače ako se bude stalno insistiralo na razlikama i na negativnostima kod drugih, onda nema mira ni pomirenja, živjet ćemo u stalnoj svađi. Ima ona jedna „opaka“ izreka: „Negativac će i u najboljem rješenju naći problem“. I kod nas sada kao i u ratu bilo je divnih primjera kako su neki pomagali ljudima druge vjere. Iako se u medijima puno više ističu negativni primjeri, ipak treba isticati i one pozitivne kao

primjer i poticaj svima. Time hranimo dušu ljudsku i svoju, time hranimo i dušu svemira, time pomažemo da se u nama, oko nas i u cijelom svemiru povećava dobro. Tko god čini dobro, on je Božji i on je pravi vjernik. U tome smislu treba pomagati gradnju „tuđih“ bogomolja, čestitati i posjećivati jedni druge barem za velike blagdane, naši fakulteti trebaju organizirati još više zajedničkih skupova, kulturna društva još više organizirati manifestacija gdje nastupaju pripadnici svih vjera. Nijedan pojedinac ne može promijeniti cijeli svijet i riješiti sve probleme, nije to uspio ni Obama, ali palimo i najmanje svjetlo da bude malo manje mraka u ovome svijetu. Uz neke zloupotrebe vjere, uz loše prakticiranje vjere od nekih vjernika, dobro je i ovom prilikom podsjetiti se na divan lik poljskog svećenika Maksimilijana Kolbea koji se spominje u knjizi. Kad su koncem srpnja 1941. pobjegla tri zatvorenika, zamjenik zapovjednika logora Karl Fritsch odabrao je 10 kažnjenika za smrt od gladi u podzemnom bunkeru. Jedan od osuđenih bio je otac obitelji Frantisek Gajowniczek koji je kriknuo: „Jadna moja žena, jadna moja djeca!“ Kolbe se javio mjesto njega i bio prihvaćen. Nakon dva tjedna ostala deveterica su umrla, a stražari njemu dali smrtonosnu injekciju. Tijelo mu spaljeno 15. 8. 1941. Svetim

ga proglasio u Rimu papa Poljak Ivan Pavao II. 1982. A na misi kanonizacije bio je i Gajowniczek (Zovkić, 212).

Teška su i nezahvalna vremena jer smo svjedoci terorizma za koji neki tvrde da rade u ime islama, a neki kao da su ga jedva dočekali da bi žigosali sve muslimane i sav islam. Teroristi su malobrojni, ali kako je zlo efikasnije i upečatljivije nego dobro, oni preko medija stvaraju dojam znatne brojnosti. A njima je važnija medijska prisutnost i slava nego islam i samo ubijanje. Stoga je dobro, prema mojem mišljenju, što je i u ovoj knjizi napisano: „Zbog toga Bošnjaci osuđuju svaki oblik nasilja, posebno nasilja u ime vjere. Jer, nasilje u ime vjere je nasilje protiv vjere“ (205). Nema svetog rata, samo ima sveti mir. Najveći doprinos Europske unije jest mir u Europi ovih 70 godina i samo to je dovoljan razlog da BiH pristupi EU-u.

Ima epohalnu važnost što je nedavno Islamska zajednica BiH poduzela korake protiv nekih vehabijskih džemata, to je potez hrabrosti i odlučnosti da se doprinese miru i suživotu s drugim vjerskim i etničkim zajednicama. Osobno smatram, i to svjedočim i ovdje i u inozemstvu, da je apsolutna većina naših muslimana mirotvorna, tolerantna i evropski orijentirana. To se pokazalo i u odnosu prema spomeniku sv.

papi Ivanu Pavlu II. u Sarajevu, koji i preko onog kipa svakodnevno poziva i svjedoči o važnosti međureligijskog dijaloga za koji se tako zdušno zalagao, od susreta s predstavnicima svih velikih religija u Asizu 1986. pa do odnosa prema BiH i prema bh-muslimanima.

Samo ćemo spomenuti kao *flash* poruke, bez mogućnosti da ih šire obrazložimo: bio bi veliki rezultat II. vatikanskog koncila da je samo urodio ovim pismima koja su bila početak i temelj pomirenja između Poljske i Njemačke. Zanimljivo je da predsjednik Europskoga parlamenta donedavno bio Nijemac, a predsjednik Vijeća Europe bio je i ponovo je Poljak.

Kao što su poljski i njemački biskupi išli ispred svojih vlasti i većine vjernika, a u biti vođe i moraju biti ispred drugih, tako treba i u BiH da vjerski poglavari idu ispred svojih vjernika, iako nije uvijek lako. Ali zar se vjerski poglavari trebaju ravnati prema lakoci nečega? Kroz mnoge nam je nevolje ući u kraljevstvo nebesko. Imamo i primjer kardinala Nikole Kuzanskog koji je još 1453. pisao o potrebi mira među religijama, kako mu nosi naslov knjige koja je izišla i kod nas. Doduše dijalog vjerskih predstavnika stavio je u simbolički zemaljski Jeruzalem i u nebeski Jeruzalem jer je vjerojatno smatrao da to još nije moguće na zemlji!

Bez obzira na sve razlike povijesnih prilika, našeg zadnjeg rata od rata u Poljskoj, ipak treba reći da smo mi u BiH ispred Poljaka i Nijemaca. Oni su imali prvi službeni kontakt, i to preko pisma biskupa, tek 20 g. nakon rata, a mi smo imali različite kontakte čak i u ratu i poslije rata i danas.

Ne treba propustiti ni ovu priliku i kazati, a dodatno potaknuti i ovom knjigom, da BiH jest *locus theologicus*, a to znači povlašteno mjesto za ekumenizam i dijalog. I ne samo to nego osobno smatram da BiH ima u Europi pa i u svijetu, jer živimo u globaliziranom svijetu, funkciju i misiju ekumenizma i dijaloga. Ponovit ću s Mahatmom Gandhijem: Budućnost zavisi od onoga što mi danas činimo. A činimo dobro svim ljudima i onda se smijemo nadati dobru.

I na kraju treba kazati da će ova knjiga ostati važna po tiskanim pismima poljskih i njemačkih biskupa, i po drugim tekstovima, te važno svjedočanstvo Islamske zajednice i njezina čelnika. Vrijedno je za povijest bh-muslimana i Bošnjaka, kao i za cijelu BiH, da je većina sadržaja objavljena na drugim, velikim jezicima. Tako će biti dostupna široj svjetskoj znanstvenoj i općoj publici.

Treba čestitati autoru prof. Akšamiji na ovoj knjizi i njezinoj opremi. Kao vrstan umjetnik on je fotografije pretvorio u umjet-

nička djela (iako recenzent dr. Geshon-Gottstein priznaje da to ne razumije). Čestitke i izdavaču Centru za dijalog - Vesatijja čije je ime znači Srednji put, a u sredini je krepot.

Franjo TOPIĆ

TEMPORA MUTANTUR

Ulrich Wilckens – Walter Kasper, *Ekumenski poziv na buđenje. Za jedinstvo kršćana* (Zagreb: KS, 2017.) Prevela Lidija Šimunić Mesić.

U nizu Ekumena, svezak 43, u izdanju Kršćanske sadašnjosti, prijevod Lidije Šimunić Mesić, izašla je na 162 stranice, formata 18x11 cm knjižica *Ekumenski poziv na buđenje*, s podnaslovom: *Za jedinstvo kršćana*. Knjižica je pisana povodom velikog jubileja reformacije gdje se u uvodu konstatira da ona može biti plodna samo ako se danas otvorimo „samoreformiranju Duhom“.

Glavne tendencije tadašnjeg i današnjeg vremena bitno su drukčije. Neke tadašnje razlike bile su očiti nesporazum; većina njih danas one druge više ne pogađa, a u preostalim razlikama osjeća se približavanje (10).

Uz zajednički kratki uvod u prvom dijelu knjižice kardinal Walter Kasper iznosi katoličku